

Research Article

Vol. 29, No. 1, 2022, p. 212-240

Identification And Ranking of The Factors Affecting Sustainable Rural Development in Afghanistan

W. M. Fayez¹, S. M. B. Najafi^{2*}, M. SH. Karimi³, J. Fathollahi⁴

- 1- PhD Student of economics, Department of Economy and entrepreneurship, Razi University of Kermanshah, Kermanshah, Iran
- 2- Associate Professor, Department of Economy and entrepreneurship, Razi University of Kermanshah, Kermanshah, Iran
- 3- Assistant Professor, Department of Economy and entrepreneurship, Razi University of Kermanshah, Kermanshah, Iran
- 4- Assistant Professor, Department of Economy and entrepreneurship, Razi University of Kermanshah, Kermanshah, Iran

(*- Corresponding Author Email: Najafi122@razi.ac.ir)
<https://doi.org/10.22067/erd.2022.73162.1080>

Received:2021/10/19	How to cite this article: Fayez, W. M.; Najafi, S. M. B.; Karimi, M. SH., & Fathollahi, J. (2022). Identification And Ranking of The Factors Affecting Sustainable Rural Development in Afghanistan. <i>Economics and Regional Development Journal</i> , 29(1): 212-240. (in Persian with English abstract). https://doi.org/10.22067/tmj.2022.73162.1080
Revised: 2022/08/09	
Accepted:2022/09/10	
Available Online: 2022/09/10	

1- INTRODUCTION

Nearly half of the world's population is living below the poverty line, live in rural areas. Extreme poverty is concentrated mainly in rural areas. Rural people also generally have less access to education, health and other essential services. Rural development is an important and key strategy to achieve sustainable development in many developing countries. According to the World Bank, rural

development is defined as “a rrrra mrrggg a mrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr e economic and social living conditions, focusing on a specific group of poor people in a rural area. It assists the poorest group among the people living in rural areas to benefit from development Villages are the main focus of Afghanistan's economy because a large part of the Afghan population (approximately 71%) lives and works in rural areas so that out of the total population of Afghanistan, which reached 32.9 million people in 2019, 23.4 million lived in villages. In fact, 70% of the total population of Afghanistan lives in villages where the rate of poverty is 61%.

Therefore, new job opportunities can be found in the villages, and one of the most important grounds to achieve sustainable development in Afghanistan is the focus on the development of villages, which brings regional development. In other words, it can be acknowledged that regional development in Afghanistan depends on the development of villages.

2- THEORETICAL FRAMEWORK

Therefore, institutional economics was used in this dissertation as a suitable theoretical framework to analyze the problems of developing countries, including Afghanistan. Institutions are made up of formal constraints (rules, laws, constitutions), informal constraints (norms of behavior, conventions, and self-imposed codes of conduct), and their enforcement characteristics. All potentials in the region should be used by utilizing the institutional approach and capacity to achieve sustainable development in rural areas

3- METHODOLOGY

Hence, the library-documentary method was used to collect data. The indicators of sustainable rural development were initially extracted by studying and evaluation the indicators formulated by organizations, international assemblies, and reliable papers. To localize these indicators according to the rural areas of Afghanistan, a five-point Likert scale questionnaire was designed, and an initial list of indicators was agreed upon by 30 experts of rural development in Afghanistan. Then, the most

important ones were extracted and in the second step, the hierarchical analysis method was employed to determine the priority and importance of the indicators. Finally, a pairwise comparison questionnaire was completed by 30 participants and the weight and importance of these factors were determined using Expert Choice software.

4- RESULTS & DISCUSSION

The findings indicated that the economic environment with an importance factor of 0.34 accounts for the first priority of factors affecting the rural development of Afghanistan and the second, third, and fourth priority is assigned to the institutional environment with an importance factor of (34%), social environment (20%), and ecological environment (13%), respectively. The inconsistency rate of pairwise comparisons at this level was equal to 0.07, reflecting the validity of the results.

5- CONCLUSIONS & SUGGESTIONS

Thus, the first step to achieve sustainable rural development is to make changes in the economic structure of Afghanistan to create high economic growth and increase productivity, employment, and income. Agriculture is the main element of providing livelihood in the economic structure of rural areas of different countries, including Afghanistan. Moreover, it is the most important and the only economic element of villages in most development programs. Since traditional agricultural activities are performed in most rural areas of Afghanistan, the production level of agricultural products is very low compared to other countries throughout the world. It was found that the current production model of this country in the agricultural sector cannot create the economic growth necessary to achieve sustainable development, which requires a fundamental evaluation of the adopted solutions.

- The second priority of rural development was found to be the institutional environment. According to the findings of this paper, the most important aspect of the institutional environment is good governance. Afghanistan was among the five countries that

experienced the highest average annual compound growth rate (CAGR = 2.33%) in the governance index between 1996 and 2020; however, the very poor performance of this country in important sub-indicators such as "political stability and absence of violence and terrorism", "rule of law", and "corruption control" did not lead to a change in the development situation of this country in general and rural development in particular.

- The social environment is the third priority of rural development in Afghanistan. Literacy and education were identified as the most important aspects of this environment and accounted for the first priority. With regard to the high rate of illiteracy in Afghanistan, the government must invest to provide suitable opportunities for public education and increase people's skills and awareness.
- The environment accounts for the fourth priority in rural development. Accordingly, the experts introduced agriculture as the most important priority of the environment. The excessive use of chemical fertilizers and poisons and inappropriate use of production inputs to increase performance in Afghanistan in the last two decades have destroyed the environment and doubled the importance of attention to the stability of the agricultural system, continuity of production, and preservation of natural resources.

Keywords: Rural Development, Poverty, Sustainable Development, Afghanistan, AHP.

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی در افغانستان

ولی محمد فائز

دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه رازی

سید محمدباقر نجفی^۱

دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه رازی

محمد شریف کریمی

استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه رازی

جمال فتح‌اللهی

استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه رازی

نوع مقاله: پژوهشی

<https://doi.org/10.22067/erd.2022.73162.1080>

چکیده

مناطق روستایی به‌عنوان قطب اصلی تولید و اشتغال محسوب می‌شوند که از جایگاه ویژه‌ای در چرخه رونق و توسعه اقتصادی هر کشور برخوردارند. توسعه روستاها از دیرباز کانون توجه بسیاری از سیاست‌گذاران است و اولویت برنامه‌های کلان توسعه هر کشور را به خود اختصاص داده است. روند توسعه پایدار، بدون توجه به نقش کیفی روستاها تکمیل نمی‌شود. توسعه روستایی می‌تواند نقش مؤثری در ایجاد اشتغال، رفع فقر عمومی، تأمین درآمدهای ارزی، تراکم جمعیت، بهبود محیط‌زیست و تحقق توسعه پایدار کشور داشته باشد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی در افغانستان انجام شده است. روش پژوهش از نظر جمع‌آوری داده‌ها، استفاده از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای و مصاحبه با کارشناسان و صاحب‌نظران برای شناسایی مزیت‌ها و ظرفیت‌های توسعه روستایی افغانستان است. مهم‌ترین عوامل توسعه پایدار روستایی در چهار بخش اقتصادی- اجتماعی - نهادی و محیط‌زیستی با رجوع به ادبیات نظری شناسایی شد. در ادامه، پرسشنامه‌ای در قالب مقایسات زوجی و روش تحلیل سلسله مراتبی^۲ در اختیار ۳۰ نفر از صاحب‌نظران قرار گرفت و با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس^۳ وزن و اولویت این عوامل مشخص گردید. بر اساس نتایج این پژوهش، به‌منظور تحقق توسعه پایدار روستایی در افغانستان محیط اقتصادی با اهمیت ۳۴٪ در رتبه نخست قرار گرفته است. محیط نهادی با میزان اهمیت ۲۳٪ در رتبه دوم با فاصله اندکی از محیط اقتصادی قرار دارد. محیط اجتماعی و محیط‌زیست نیز به ترتیب با اهمیت ۲۰٪ و ۱۳٪ درصد در اولویت سوم و چهارم قرار گرفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: توسعه روستایی، فقر، توسعه پایدار، افغانستان، AHP.

طبقه‌بندی JEL: E24, E02, R0, I3, I0, M53.

^۱ نویسنده مسئول: Najafi122@razi.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۹

صفحات: ۲۴۰-۲۱۲

2- Analytical Hierarchy process

3- Expert Choi

مقدمه

نزدیک به نیمی از جمعیت جهان، از جمله چهار نفر از هر پنج نفری که زیر خط فقر زندگی می‌کنند، در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. فقر شدید عمدتاً در مناطق روستایی متمرکز است. مردم روستایی عموماً دسترسی کمتری به آموزش، بهداشت و سایر خدمات ضروری دارند. توسعه روستایی یک استراتژی مهم و کلیدی برای دستیابی به توسعه پایدار در بسیاری از کشورهای در حال توسعه است؛ همچنین به عنوان ضرورتی در راستای تحقق اهداف سند ۲۰۳۰ توسعه پایدار محسوب می‌شود (UNDESA, 2021).

دستیابی به توسعه روستایی در گرو بهره‌مندی از پتانسیل‌ها، امکانات و توان بالقوه و بالفعل روستائیان به منظور بهبود وضعیت رفاهی - معیشتی آن‌ها در راستای نیل به اهداف کلان توسعه است. در واقع توسعه پایدار زمانی به وقوع می‌پیوندد که در کنار رشد اقتصادی، بهره‌وری و اشتغال، رفع نیازهای اولیه جامعه روستایی، خودتکایی، مشارکت و برابری، ظرفیت‌های اکولوژیکی، تنوع زیستی و منابع طبیعی حفظ شود (Bigi, 2009). تولن معتقد است: «جهان سوم از طریق برنامه‌ریزی روستایی و توسعه روستاهاست که به توسعه دست می‌یابد نه از طریق بهره‌گیری از گسترش خیالی منافع توسعه شهرها در روستاها» (Azkia, 2012: p.34). بانک جهانی توسعه روستایی را چنین تعریف می‌کند: توسعه روستایی، راهکاری برای بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی گروه مشخصی از مردم که همان روستائیان فقیرند، طراحی می‌شود. این راهکار جهت گسترش منافع توسعه در بین فقیرترین افرادی می‌باشد که در روستاها به دنبال امرار معاش هستند (Worldbank, 1975: p.3). توسعه روستایی به عنوان یک فرایند تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در محیط روستا، شامل بهبود بازدهی و افزایش اشتغال و درآمد روستائیان، تأمین حداقل قابل قبول سطح تغذیه، مسکن، آموزش و پرورش و بهداشت می‌باشد (Fathi & Motlagh, 2010). مناطق روستایی به عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های اقتصادی کشور می‌تواند نقش برجسته‌ای در تأمین نیازهای غذایی جمعیت، مواد اولیه مورد نیاز صنایع و در نهایت، رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا کند. باین وجود، فقر اقتصادی حاکم، سطح پائین آگاهی مردم نسبت به مراقبت و حفاظت از منابع طبیعی، فرسایش شدید خاک، عدم بهره‌برداری صحیح از منابع و مراتع، گسترش بی‌رویه دیمزارها، بی‌تعادلی شدید میان مراتع و دام، باعث شده که این مناطق نه تنها قادر به ایفای نقش خود نباشند بلکه در معرض نابودی و خطرات ناشی از حوادث طبیعی از جمله سیل و خشکسالی قرار گیرند و خسارات و زیان‌های مالی و جانی فراوانی بر روستائیان تحمیل شود (Mojtahid & Hassanzadeh, 2001: p.46)؛ عوامل متعددی بازنگری در نقش توسعه روستایی و راهبردهای آن را ضروری کرده است. از جمله این عوامل می‌توان به چالش‌های عمیق فقر و نابرابری، دسترسی ناکافی روستائیان به خدماتی همچون آموزش، بهداشت، عدم ناکافی بودن

استراتژی‌های فعلی توسعه روستایی در حفاظت از محیط‌زیست، تخریب مداوم جنگل‌ها، مراتع و بیابان‌ها، تغییرات اقلیمی، ظهور و گسترش فن‌آوری‌های جدید و دیجیتالی‌سازی (UNDESA, 2021). از این رو توجه به نقش اصلی روستاها و شناسایی موانع و عوامل کلیدی توسعه روستایی هر کشور ضروری می‌باشد. افغانستان از جمله کشورهایی است که با چالش‌ها و موانع فراوانی در مناطق روستایی در مسیر تحقق توسعه پایدار مواجه است. روستاها به‌عنوان کانون اصلی اقتصاد کشور افغانستان محسوب می‌شوند؛ زیرا بخش بزرگی از جمعیت افغانستان (تقریباً ۷۱ درصد) در مناطق روستایی کار و زندگی می‌کنند؛ چنانچه در سال ۱۳۹۹ از کل جمعیت افغانستان که به ۳۲/۹ میلیون نفر رسیده، ۲۳/۴ میلیون آن در روستاها زندگی می‌کردند (NSIA, 2020). روستاها نهادهای فعال اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را در خود جا داده‌اند و از ظرفیت بالایی در تأمین مواد غذایی، استخدام نیروی انسانی و درآمد سرشار ارزی برای افغانستان برخوردار بوده و شرایط مناسب برای استفاده از منابع طبیعی و نیازهای اساسی مردم را دارا می‌باشد. همچنین در ثبات اقتصادی و اجتماعی و خودکفایی و حفظ محیط‌زیست جهت و منابع طبیعی روستایان نقش مهمی را دارا می‌باشد. تولیدات روستاها به‌عنوان منبع اصلی درآمد ملی و تضمین‌کننده استقلال کشور می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. بدین ترتیب هدف توسعه را هر چه تعیین کرده باشیم، تولید محصولات غذایی که برطرف‌کننده نیازهای اولیه و ضروری انسان‌ها می‌باشد از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند که این بر اهمیت روستاها در اقتصاد کشور تأکید می‌ورزد (Azimi, 2017: p.190). در حقیقت، با توجه به اینکه توسعه روستایی و رشد فرآورده‌های آن ۶۰ درصد تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد، نقش مهمی در رشد تولید ناخالص داخلی دارد (Gharjestani, 2011: p.123). دستیابی به توسعه روستایی، نیازمند توجه جدی به مشکلات اصلی روستایان است. با توجه به اینکه ۷۰ درصد جمعیت کشور افغانستان در روستاها سکونت دارند و میزان فقر در روستاها ۶۱ درصد می‌باشد (NSIA, 2020). روستاها به‌عنوان قطب کشاورزی و دامداری در افغانستان شناخته شده است و اقتصاد افغانستان متکی بر کشاورزی است. همچنین کشاورزی ۴۰ درصد تولید ناخالص ملی را تشکیل می‌دهد و آن را در صدر اقتصاد ملی افغانستان قرار می‌دهد (Productive Afghanistan Strategy). از سوی دیگر فرصت‌های جدید شغلی در روستاها نهفته است؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین بسترهای تحقق توسعه پایدار در کشور افغانستان توجه به توسعه روستاها می‌باشد که توسعه منطقه‌ای را به ارمغان می‌آورد. به عبارتی می‌توان اذعان داشت توسعه منطقه‌ای در افغانستان تابعی از توسعه روستاهاست. از این رو، هدف اصلی این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار در افغانستان است؛ بنابراین با این پرسش مواجه می‌شویم که در راستای نیل به توسعه روستایی

مهم‌ترین موانع و مهم‌ترین عوامل مهم توسعه روستایی در افغانستان کدام‌اند؟ ترتیب اولویت این عوامل به‌منظور اتخاذ سیاست‌ها و راهکارهای مهم تحقق توسعه پایدار به چه صورت است.

توسعه روستایی در افغانستان

تا قبل از سال ۱۳۸۱ بحث توسعه روستایی در هیچ‌یک از برنامه‌های توسعه افغانستان دیده نمی‌شود و یا به‌طور کلی برنامه عملی توسعه محسوب نمی‌شوند. با توجه به این که بیشتر جمعیت کشور افغانستان ساکن روستا می‌باشند بحث توسعه روستایی در افغانستان از ضرورت خاصی برخوردار است. دولت افغانستان در چند سال گذشته سیاست اقتصادی منظم و کارآمدی نداشته است. شاید مهم‌ترین مسئله در این خصوص کمبود ظرفیت تخصصی انسانی کافی و از بین رفتن زیربنای فیزیکی به خاطر جنگ‌های داخلی گذشته، بی‌سوادی اکثریت جمعیت روستایی، نبود حداقل امکانات ارتباطی همانند سرک و خط آهن، نبود بودجه لازم برای رسیدگی به مشکلات روستاها و درنهایت فساد اداری حاکم بر ادارات دولتی، باشد. بدین جهت افغانستان درگیر مشکلات ناشی از عقب‌ماندگی روستاها شده است. هجوم روستائیان به شهرها، نیازمندی به واردات کالاها از خارج حتی مواد اولیه که باید در داخل کشور تولید شود و درنهایت مصرفی شدن کشور، از جمله اولین تأثیراتی است که عقب‌ماندگی در روستاها را در پی داشته است. سیاست‌هایی که در توسعه روستایی در دور اول حکومت به اجرا در آمده‌اند، آن‌گونه که پیدا است به دلیل اینکه از یک قاعده منظم و هدفمند پیروی نکرده‌اند، نتایج لازم را به وجود نیاورده‌اند. برنامه همبستگی ملی علاوه بر تمام مصارف گزاف آن و تبلیغاتی که با خود داشت، تأثیرات اندکی را در روستاهای کشور داشته است. از این رو در راستای تحقق توسعه ملی پایدار در این کشور، توجه به توسعه روستاها و شناسایی چالش‌ها و موانع توسعه روستایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (Hossen, 2017). همچنین برنامه‌های توسعه روستایی زمانی ثمربخش، پایدار و قابل اجرا می‌باشند که:

- ۱- مبتنی بر ضرورت‌های مردم باشد؛
- ۲- مردم در طرح و تطبیق پلان سهم فعال داشته باشد و از آن مستفید شوند،
- ۳- مردم مهارت، دانش و آگاهی در تشخیص ضرورت‌ها، اولویت‌بندی آن‌ها داشته باشد (2016: Heydari, p.109).

مهم‌ترین چالش‌ها و عوامل توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی افغانستان

افغانستان با چالش‌ها و موانع فراوانی در مناطق روستایی در مسیر تحقق توسعه پایدار مواجه است. به‌منظور تحقق توسعه روستایی در افغانستان توجه به تمام ابعاد و ساختارهای اقتصادی- اجتماعی- نهادی و زیست‌محیطی ضروری به نظر می‌رسد. نکته حائز اهمیت این است که توجه به یک ساختار و غفلت از دیگر ساختارها روند توسعه را با ناکامی مواجه می‌سازد؛ بنابراین به‌منظور تحقق توسعه پایدار به‌طور کلی و توسعه روستایی به‌طور خاص باید چالش‌ها و موانع این امر موردبررسی و تحلیل قرار گیرند که این امر موجب توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور به‌منظور ایجاد بسترهای مناسب به‌منظور رفع این موانع با ارائه راهکارها و برنامه‌های مؤثر خواهد شد. برخی از مهم‌ترین موانع و برخی از مهم‌ترین چالش‌ها و مشکلات اساسی در مسیر توسعه روستایی افغانستان در ادامه توضیح داده شده‌اند.

۱- فقر: کشور افغانستان، امروز با مشکلات فراوانی روبه‌روست. زندگی میلیون‌ها انسان زیر خط فقر قرار داشته و از گرسنگی شدید رنج می‌برند. سطح پایین زندگی و فقر گسترده، به‌ویژه در مناطق روستایی، چالش‌های اصلی توسعه‌نیافتگی کشور را تشکیل می‌دهند. تداوم بیش از چهل سال جنگ و بحران نیز بر عمق و گستره این مشکلات افزوده است. در افغانستان میزان نابرابری فقر در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری بیشتر بوده و به‌خصوص در بین عشایر حداکثر ممکن می‌باشد. عشایر پیشه‌مالداری دارند و در تلاش پیدا کردن علف‌چرها سرگردان‌اند. با بررسی اداره مرکزی احصائیه افغانستان که در سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ میلادی انجام شده است، نشان می‌دهد که بیش از ۵۴ درصد افغان‌ها زیر خط فقر به سر می‌برند (NSIA, 2018). میزان فقر در شهرها ۱۸ درصد، در روستاها ۶۱ درصد و در میان عشایر این میزان به ۸۹ درصد می‌رسد. سطح فقر در افغانستان بسیار گسترده است و میزان آن در بین روستاییان و کوچ‌نشینان بیش از ۶۰ درصد است. نیمی از جمعیت کشور زیر یک دلار در روز درآمد دارند و اصلی‌ترین منبع درآمد روستاییان و کشاورزانی که با قطعه زمین‌های کوچک به کشاورزی مصروف‌اند، همانا تولیدات معیشتی است (NSIA, 2018). طبق آمارها بیشترین سرمایه کشور در اختیار کمتر از سی درصد مردم است؛ درحالی‌که بیش از هفتاد درصد مردم کشور فقیر یا زیر خط فقر قرار دارند و سرمایه‌داران نیز بیشترین سرمایه خود را در خارج از کشور انتقال داده و یا در خارج سرمایه‌گذاری می‌کنند. این خروج سرمایه از کشور، تهدیدی اساسی در راه رشد و توسعه اقتصادی کشور می‌باشد: 2019, (Bashiri13). مردمی که در مناطق روستایی افغانستان زندگی می‌کنند با مجموعه‌ای از عواملی چون پایین بودن بهره‌وری کشاورزی، اندک بودن دانش و مهارت‌های فنی کشاورزان، کمبود عرضه خدمات و استفاده غیر مؤثر از منابع مواجه می‌باشند که هر کدام از چالش‌ها باعث افزایش فقر شده است.

۲- **ناامنی:** توسعه افغانستان با مشکلات زیادی روبه‌رو بوده و یکی از عوامل مهم بازدارنده آن جنگ و ناامنی است که تبعات ناگوار اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از خود به‌جا گذاشته است. دوام جنگ باعث تخریب راه‌های ارتباطی، بیمارستان‌ها، خطوط انتقال برق، مزارع، جنگل‌ها، مدارس، منازل و مؤسسات گردیده و به‌طور کلی زیرساخت‌های اقتصادی ضربات شدیدی را متقبل شده است. جنگ و ناامنی باعث گردیده است تا در سال ۱۳۹۸ هجری شمسی در حدود سه و نیم میلیون کودک واجد شرایط آموزش از دسترسی به تعلیم بازماند، در شرایط کنونی بیش از ۱۰۰۰ مکتب به علت ناامنی مسدود بوده و این ناامنی مانع ساخت مدارس جدید گردیده است. در سراسر افغانستان ۶۷ مکتب تبدیل به سنگر شده است (Amiri, 2019: p.2). جاده‌های روستایی افغانستان با دو مشکل کوهستانی بودن و تخریب در اثر جنگ‌های چند دهه اخیر روبه‌رو است. از حدود ۴۰ هزار روستا که در سراسر افغانستان وجود دارد. در بیشتر از ۴۰ درصد روستاها، جاده‌ها خاکی بوده و تنها حدود ۳۸ درصد آن‌ها به جاده‌ها دسترسی دارند. دسترسی مردم روستایی به جاده‌های اولیه در بعضی از ولایات مانند بدخشان ۵۶ درصد، کتر ۴۶ درصد، پنجشیر ۴۵ درصد، لوگر ۷۷ درصد و در کابل به ۶۸ درصد می‌رسد (NSIA, 2018).

۳- **بیکاری:** در سال ۱۳۹۹ سهم نیروی مردان ۶۸/۴ درصد و از زنان ۱۶/۵ درصد را نشان می‌دهد که سهم مشارکت زنان نسبت به سطح اشتغال مردان پایین است. میزان بیکاری در بین جوانان در سال ۱۳۹۵ در روستاها ۲۹/۶ درصد و در سال ۱۳۹۹ نیز به ۲۲/۳ درصد رسیده است. بیکاری از جمله مشکلات بزرگ و اساسی روستائیان افغانستان می‌باشد، این مسئله باعث شدت گرفتن مهاجرت‌های روستایی به شهرها شده و مشکلات شهری را نیز به وجود آورده است (NSIA, 2020:19).

۴- **پایین بودن بهره‌وری:** امروزه توسعه کشاورزی کلید بهبود رفاه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه است (OECD, 2016). حدود ۷۰ درصد از جمعیت افغانستان در مناطق روستایی زندگی و کار می‌کنند و ۶۱ درصد از کل خانوارها از کشاورزی درآمد دارند. یکی از عناصر عمده توسعه روستاهای افغانستان، کشاورزی تشکیل می‌دهد؛ بخش کشاورزی می‌تواند نقش مهمی در کاهش فقر و رشد پایدار از طریق ایجاد شغل، بهبود بهره‌وری و فراگیری در افغانستان ایفا کند (Leao et al., 2018)، به همین دلیل توسعه روستاها، منوط به توسعه کشاورزی است. چالش‌های زیر بر پایین بودن سطح بهره‌وری بخش کشاورزی اثر گذاشته است: چالش در مدیریت، کمبود آب کشاورزی و استفاده سنتی آن، کمبود دارو، مواد و کود شیمیایی، چند پارچه شدن زمین‌های کشاورزی نظر به قانون میراث در میان افراد خانواده، مشکل در حفظ منابع طبیعی کشور به‌ویژه قطع جنگل‌ها، عدم تجهیز آزمایشگاه‌های تشخیص آفات کشاورزی، محدود

بودن برنامه‌های حمایتی از تولید و تقویت خودکفایی زندگی روستاییان، غضب املاک دولتی و شخصی توسط اشخاص (Stanekei, 2012: p.16).

بر اساس گزارش بانک جهانی (۲۰۱۴)، توصیه شده است بخش کشاورزی افغانستان از نظر دوام اقتصادی بر سه زیر بخش: گندم آبی، باغداری (شامل میوه، آجیل و سبزیجات)، و دامداری (شامل تولید یا شیر، تخم مرغ و گوشت مرغ) تمرکز کند. این توصیه‌ها بر اساس مناسب بودن آن‌ها برای مناطق کوچک با آبیاری فشرده و مناطق حاشیه شهری است که ارزش افزوده و اشتغال را به همراه خواهند داشت. همچنین طبق مطالعات سازمان بین‌المللی کار^۱ (2015)، انگور و گوجه‌فرنگی بیشترین درآمد سرانه را در هر واحد زمین دریافت می‌کنند. بازار انگور منطقه‌ای به شدت رقابتی است و ایجاد زنجیره سرد برای درک رشد بالقوه در این بخش مهم است. گندم بیشترین کشت را دارد و از درآمد حدود ۴۷ درصد از خانواده‌ها در افغانستان حمایت می‌کند. این روش کم‌ترین درآمد را برای هر واحد از پنج محصول مورد بررسی قرار می‌دهد (Bolton, 2019).

۵- رشد بالای جمعیت: نرخ رشد جمعیت در افغانستان بالا است، آن‌هم درحالی که نه از به‌کارگیری فناوری جدید خبری است و نه اثری از رشد تحقیقات علمی برای بلند بردن محصولات کشاورزی و تولیدات داخلی دیده می‌شود. افزایش پیوسته ۲/۴ درصدی نرخ رشد جمعیت در بلندمدت باعث نگرانی شدید است؛ زیرا اکثر خانواده‌های فقیر کودکان زیادی به دنیا می‌آورند و این امر موجب افزایش بیشتر نابرابری‌های اقتصادی نیز می‌گردد. میانگین نرخ رشد جمعیت افغانستان در دوره مذکور معادل ۳/۱۵ درصد بوده و هرگز نرخ کمتر از ۲ درصد را تجربه نکرده است؛ اما سایر کشورهای شامل جدول، در سال ۲۰۱۸ با نرخ رشد جمعیت ۱ درصد و کم‌تر از آن مواجه بوده‌اند. کشور ایران هم نسبت به افغانستان با نرخ رشد ۱/۴ درصد، رشد جمعیت پایین‌تری دارد. پیش‌بینی می‌شود که نرخ رشد جمعیت افغانستان به‌ویژه در مناطق روستایی، طی دهه‌های آینده ثابت باقی بماند؛ جمعیت به‌سرعت رشد می‌کند و فشار بر منابع کشور، ارائه خدمات و بازار کار که از نبود مشاغل پایدار متأثر است، بیشتر می‌گردد (NSIA, 2020: p.19).

۶- آموزش: در افغانستان، دسترسی اهالی روستا در مقایسه با شهرنشینان به امکانات اولیه زندگی محدود است. به‌طور مثال در زمینه آموزش، به دلیل تهدیدهای امنیتی، کمبود تسهیلات آموزشی و معلمان، به‌ویژه بانوان، بیشتر از ۴۲ درصد (۵ میلیون) کودکان واجد شرایط تعلیم، به آموزش و پرورش

دسترسی ندارند، شش هزار مدرسه بدون ساختمان و سایر تسهیلات ضروری است و صدها مدرسه دیگر دورتر از منازل مسکونی قرار دارند. ۱۱ میلیون شهروند هنوز هم بی‌سواد باقی مانده و ۶۲۱ مدرسه در ۶۸ شهرستان از ۱۰ ولایت کشور در اثر ناامنی مسدود می‌باشند (Majid, 2018: i). در افغانستان سطح سواد در بین مردان (۱۵ سال به بالا) ۶۲ درصد و در بین زنان ۱۸ درصد می‌باشد. در این کشور از هر پنج زن یک زن باسواد است و میزان سواد برای زنان در مناطق روستایی سه برابر پایین‌تر از میزان سواد زنان در مناطق شهری است. وزارت معارف افغانستان به کمبود معلمان حرفه‌ای مواجه است. بیش از ۴۰ درصد از معلمان مکاتب غیر حرفه‌ای بوده و به‌عنوان یکی از چالش‌های اساسی فراروی نظام آموزش کشور قرار دارد؛ زیرا معلمان حرفه‌ای باتجربه به دلیل ناامنی برخی مناطق و نظام معاش‌دهی اندک، حاضر به تدریس نیستند. برنامه‌های درسی کنونی، نمی‌توانند نیازهای کشور را برآورده کنند. کمبود کتاب‌های درسی، میز، صندلی و ساختمان از دیگر مشکلات اساسی به‌ویژه در مناطق روستایی است. تمام مناطق قادر به آموزش برابر نیستند و اغلب در چادرها تحصیل می‌کنند. برخی از کلاس‌های مدارس دولتی آنقدر شلوغ است که بیش از ۶۰ دانش‌آموز در یک کلاس مصروف درس هستند (Mohammadi, 2019: p.3).

دیدگاه‌های توسعه‌نیافتگی افغانستان

برخی از نویسندگان تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی را بر توسعه‌نیافتگی روستاها و شهرهای افغانستان مهم می‌دانند و دیدگاه‌های متفاوتی را مطرح می‌کنند. دیدگاه اولی بر حیات قبایلی - که زندگی بخشی از مردم افغانستان را تشکیل می‌دهد، تأکید دارند و برای بیرون رفت از وضعیت موجود باید شکل زندگی مردم عوض کرد تا زمینه توسعه سیاسی در افغانستان فراهم شود.

دیدگاه دوم، بر نابرابری و عدم مطابقت نظام سیاسی افغانستان با ترکیب اجتماعی این کشور انگشت می‌نهد. نظام متمرکز را عامل مهم بحران می‌خواند و بجای آن نظام غیرمتمرکز را پیشنهاد می‌دارد.

دیدگاه سوم «برادر بزرگ» را در راستا مقصر می‌دانند در افغانستان وقتی از بین اقوام یکی اگر می‌خواهد کشور را در همه‌ی عرصه‌ها به میل خود سازمان بخشد، دیگران دست به واکنش می‌زنند و در نتیجه تمام امکانات صرف این گیرودار می‌گردد و چیزی برای توسعه در میان نمی‌ماند.

دیدگاه چهارم بر آن است که در کنار عوامل اجتماعی، فقر شدید اقتصادی را عامل توسعه‌نیافتگی و رکود افغانستان قلمداد می‌دارد و چنین نظر دارند که برای حرکت به جلو یک جامعه، مقداری امکانات مادی نیاز است که افغانستان از این ناحیه دچار مشکل می‌باشد و سرانجام دیدگاه پنجم، به اثرگذاری فرهنگ‌های نادرست سنتی و قبیله‌ای در افغانستان انتقاد دارند، برای نوسازی و توسعه افغانستان بیش از همه

به بازسازی و نوسازی اندیشه‌ها باید پرداخت؛ تا این باورها دگرگون نگردد، زمینه توسعه مساعد نمی‌شود (Mansour, 2013: p.91).

عدم موجودیت و خرابی راه‌های مواصلاتی، ناامنی، جابه‌جایی‌های اجباری، تأثیرات سوء شرایط اقلیمی و حوادث طبیعی، شیوع آفات و نبود آزمایشگاه‌های تشخیص آن و نبود تسهیلات ذخیره، سردخانه، بسته‌بندی و بازاریابی محصولات کشاورزی از مهم‌ترین موانع و مشکلات روستانشینان به شمار می‌رود و هم روستانشینان از لحاظ اقتصادی و آموزشی در وضعیت دشوار قرار دارند و از کمترین خدمات اجتماعی برخوردارند (Nazeri, 2016).

مبانی نظری پژوهش

در این پژوهش از اقتصاد نهادی^۱ به‌عنوان یک چارچوب نظری متناسب برای تجزیه و تحلیل مسائل کشورهای در حال توسعه از جمله افغانستان بهره گرفته شده است. «نهادها آ قوانین بازی در جامعه هستند، قید و بندهای وضع شده از جانب نوع بشر که روابط متقابل انسان‌ها با یکدیگر را شکل می‌دهند. نهادها با تعریف ساختارهایی برای زندگی روزمره، عدم اطمینان در روابط را تقلیل داده و راهنمای کنش متقابل انسان‌ها می‌باشند» (North, 1990, p. 19). نهادها از قواعد رسمی (قوانین مجسم، قوانین عمومی و مقررات)، محدودیت‌های غیررسمی (هنجارها، میثاق‌ها، اخلاق و رسوم) و مشخصه‌های تقویت شده هر دو تشکیل شده است (North, 1990, p. 99). نهادها به‌عنوان مشوق و انگیزه‌ی اصلی می‌توانند تصمیمی مهم بر نتایج اقتصاد بگذارند که شامل توسعه و رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و فقر هستند (Sokolowicz, 2015).

برای تحقق توسعه پایدار در مناطق روستایی با استفاده از رویکرد و ظرفیت نهادی باید از همه پتانسیل‌های موجود در منطقه بهره گرفت. با استفاده از رویکرد نهادی می‌توان در بعد سرمایه انسانی از قابلیت‌هایی همچون مهارت، تخصص دانش، خلاقیت، نگرش و ارزش‌های ذهنی استفاده نمود. در این راستا آموزش می‌تواند به توانمند نمودن و پرورش نیروی انسانی متخصص و همچنین تقویت نگرش و باور آن‌ها متناسب با توسعه نقش مهمی ایفا نماید.

1- Institutional economics

2- Institutions

بعد اقتصادی نیز از طریق به‌کارگیری و بهره‌مندی از زیرساخت‌ها، استفاده از تکنولوژی‌های نوین، سرمایه‌گذاری، افزایش بهره‌وری، توزیع درآمد، ایجاد تسهیلات مالی و حمایت از کارآفرینان و ایجاد اشتغال، فراهم نمودن زیرساخت‌های مناسب جهت صنعتی نمودن روستاها، به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در مسیر توسعه اثرگذار است. بعد اجتماعی نیز با استفاده از ظرفیت‌سازی نهادی به کاهش فقر، افزایش عدالت اجتماعی، افزایش آگاهی و دانش، احترام به دانش، علم‌باوری، استفاده از تجارب علمی، ایجاد امنیت اجتماعی، تقویت شبکه‌های اجتماعی رسانه‌ای منجر می‌شود. بعد نهادی نیز شامل رژیم نهادی و مشوق‌ها، ترتیبات قانونی (قوانین و مقررات)، ترتیبات فرهنگی (ارزش‌ها، نگرش‌ها، باورها) و سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، شبکه‌ها و روابط) می‌باشد. با استفاده از رویکرد نهادی می‌توان در بعد زیست‌محیطی با ایجاد قوانین و مقررات جهت بهره‌برداری بهینه از منابع، کنترل فعالیت‌های اقتصادی در ارتباط با محیط‌زیست، تعهد و پایبندی به قوانین محیط‌زیست، استفاده صحیح از منابع تجدید ناپذیر، کاهش آلاینده‌های صنعتی، حفظ و کیفیت محیط‌زیست و رعایت عدالت بین نسلی امکان‌پذیر نمود.

براین اساس، یکی از مهم‌ترین کارکرد نهادها، برقراری و تضمین حقوق مالکیت خصوصی است که تنها راه‌رهای کشورهای فقیر از فقر و استفاده مولد از دارایی‌های به‌عنوان سرمایه می‌باشد (Tafazli, 2006). برقراری حقوق مالکیت خصوصی سبب اجرای کامل قراردادها و کاهش هزینه مبادله می‌شود. کاهش هزینه مبادله با تأثیر بر فرایند قیمت‌گذاری سبب افزایش قدرت خرید افراد و درنهایت افزایش سطح رفاه جوامع می‌شود. نهادهای اقتصادی از طریق سرمایه‌گذاری بر منابع فیزیکی، انسانی و تکنولوژی بر عملکرد اقتصادی و نحوه توزیع درآمد اثرگذارند، مجموع این عوامل سبب رشد اقتصادی و درنهایت توسعه اقتصادی خواهند شد (Ghaderi, 2014).

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که یکی از راه‌های تأثیرگذاری نهادها بر بعد اجتماعی توسعه پایدار، تأکید بر مواردی همچون آموزش و توسعه انسانی و سرمایه اجتماعی می‌باشد. به این صورت که نهادهای اجتماعی - آموزشی با افزایش آگاهی و دانش به افزایش مهارت، پرورش نیروی ماهر و متخصص منجر می‌شوند که این امر به خلق و تولید دانش می‌انجامد. همچنین نهادهای اجتماعی از طریق کاهش عدم اطمینان بر افزایش مشارکت و اعتماد افراد و در نتیجه بر فعالیت‌های آن‌ها اثرگذار است و باعث تقویت سرمایه اجتماعی در جامعه می‌شود. از سوی دیگر تأثیر نهادها بر جنبه محیط‌زیستی توسعه پایدار این‌گونه قابل‌بیان است که نهادهای رسمی به تدوین قوانین محیط‌زیستی منجر می‌شوند که به نوعی به برقراری نظم در جامعه و بهره‌برداری بهینه از محیط و منابع طبیعی می‌شوند. همچنین از طریق نهادهای غیررسمی که

به‌عنوان فرهنگ تلقی می‌شوند می‌توان باعث تقویت و افزایش فرهنگ و رفتار زیست‌محیطی شد که این امر به پایداری محیط‌زیست می‌افزاید. درنهایت نهادها می‌توانند با ایجاد عدالت بین نسلی به کیفیت و حفظ محیط‌زیست منجر شوند و درنهایت با توسعه زیست‌محیطی می‌توانند منجر به تحقق توسعه پایدار می‌شوند.

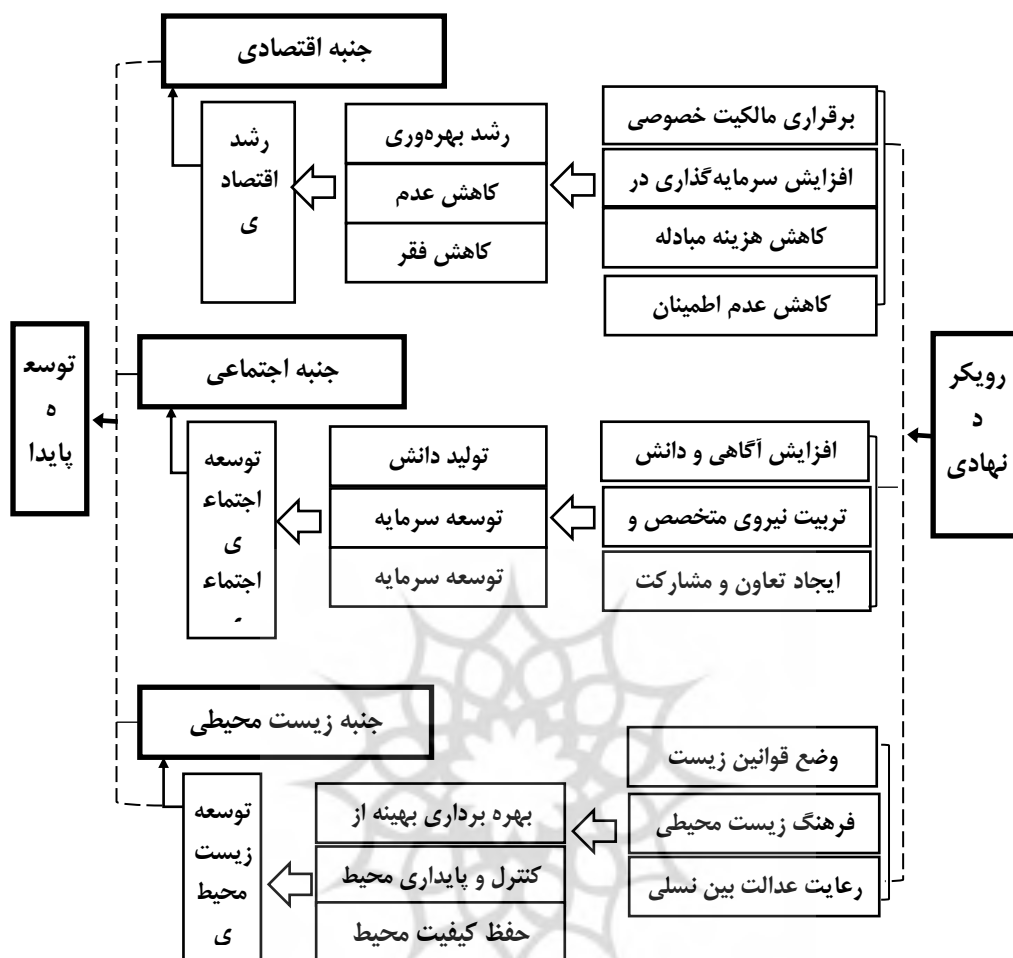
در نمودار زیر مدل مفهومی پژوهش که بر اساس ادبیات موضوع است به تصویر کشیده شده است. با توجه به نتیجه پژوهش که محیط اقتصادی- محیط نهادی- محیط اجتماعی و محیط‌زیست به ترتیب رتبه اول تا چهارم را به لحاظ اهمیت و وزن به خود اختصاص داده‌اند اما در مدل مفهومی فقط بر اساس رویکرد نهادی ترسیم شده است چون محیط اقتصادی- اجتماعی و زیستی تابع نهادها می‌باشند؛ بنابراین اصلاح ساختار نهادها، بستر بنیادین اصلاح سایر ساختارهای اجتماعی و کلید تغییر و اصلاح آنهاست.

پیشینه پژوهش

برنامه ملی همبستگی^۱ (۲۰۰۹) بزرگ‌ترین برنامه توسعه افغانستان، به‌منظور گسترش دسترسی اداری دولت، مدیریت محلی و ارائه خدمات به جمعیت روستایی طراحی شده است. برنامه ملی همبستگی، انگیزه‌ای زود گذر از ادراک دولت مرکزی را نشان می‌دهد که مشروعیت دولت به جای بهبود توسعه، مستلزم ادامه خدمات است. نتایج به‌خودی‌خود تأثیرات ماندگار این برنامه در پذیرش هنجارهای دموکراتیک و مشارکت زنان می‌باشد، علاوه بر این نتایج نشان می‌دهد که اجبار چنین عملی توسط برنامه‌های توسعه می‌تواند تحولات اجتماعی را تحریک کند. با این حال، ناکارآمدی نسبی در تغییر ساختارهای رهبری دهکده و تأثیرات منفی بر آن درک کیفیت مدیریت محلی نشان می‌دهد که ایجاد مؤسسات جدید به‌موازات ساختارهای عرفی ممکن است اثر مطلوب نداشته باشد، به‌ویژه در مواردی که نقش نهادهای جدید به‌خوبی مشخص نشده است. ایمایی و گاربرو (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «کاهش فقر در طول تحول روستایی- شهری» می‌گویند توسعه روستایی هنوز از شهرنشینی مهم‌تر است. آنان چنین نتیجه‌گیری می‌کنند که: ۱- افزایش سهم جمعیت روستایی شاغل در کشاورزی در طولانی‌مدت با کاهش فقر در ارتباط است. ۲- افزایش سهم جمعیت روستایی غیر شاغل در کشاورزی نیز در برخی از موارد سبب

1- National Solidarity Program

کاهش فقر می‌شود. ۳- افزایش سهم جمعیت شهرهای بزرگ هیچ نقشی در کاهش فقر ندارد. در حقیقت افزایش سهم جمعیت در شهرهای بزرگ در چند مورد سبب افزایش فقر شده است.

نمودار ۱: مدل مفهومی پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به رشد سریع جمعیت و مهاجرت روستایی-شهری به نظر می‌رسد که فقر افزایش یافته است. لذا باید تأکید بیشتر بر سیاست‌هایی شود که از جمعیت روستایی شاغل و جمعیت روستایی غیر شاغل در کشاورزی حمایت می‌کند. رضوی‌زاده (۲۰۱۵) در مقاله «طراحی نظام پایش فرایند توسعه روستایی»، با

استفاده از روش تاکسونومی میزان توسعه‌یافتگی روستاها را در مقایسه با یکدیگر مورد بررسی قرار داده است. در این تحقیق مهم‌ترین موارد عبارت از ابعاد توسعه روستایی در برگیرنده شاخص‌های اجتماعی، شاخص‌های اقتصادی، شاخص‌های زیست‌محیطی و شاخص‌های نهادی می‌باشد. یافته‌های این تحقیق که شامل شاخص‌های توسعه روستایی است، عبارت‌اند از: ۱. شاخص‌های اجتماعی و نهادی: جمعیت؛ فقر؛ مسکن؛ آموزش، اطلاعات و ارتباطات؛ بهداشت و درمان؛ امنیت؛ مشارکت. ۲. شاخص‌های اقتصادی: اشتغال؛ درآمد؛ کشاورزی. ۳. شاخص‌های بوم‌شناختی و زیست‌محیطی: مدیریت سیستم فاضلاب؛ وضعیت آب؛ کیفیت جنگل‌ها؛ کیفیت مراتع؛ پایداری خاک و زندگی گیاهی. حسینی (۲۰۱۷)، در پژوهشی تحت عنوان برنامه‌ریزی راهبردی توسعه روستایی در افغانستان (با تأکید بر مناطق مرکزی به کمک مدل (SWOT)، امکانات و عدم امکانات مناطق مرکزی مورد بررسی قرار داده است. هدف آن با مدیریت سالم و با تبیین و برنامه‌ریزی دقیق و دادن انگیزه زمینه توسعه روستایی مناطق مرکزی افغانستان فراهم ساخت. تفاوت این تحقیق با تحقیقات قبلی در این است که این تحقیق به بررسی نقش توسعه روستایی در توسعه پایدار افغانستان، تأکید نموده است. از سوی دیگر، این تحقیق می‌تواند جزء اولین تحقیقاتی باشد که عوامل مؤثر در توسعه روستایی افغانستان را شناسایی نموده است؛ و در نظر دارد تا چالش‌های روستاها را بر اساس مدیریت خلاق، توسعه آموزش، توسعه کشاورزی بر طرف نموده زمینه رشد و توسعه پایدار را فراهم سازد. نهادها، بخشی از روند توسعه روستایی را بر عهده دارند. بنابراین با تحقیقات قبلی متفاوت است.

روش پژوهش

در این مقاله، به منظور جمع‌آوری اطلاعات مربوط به مبانی نظری و ادبیات پژوهش از روش کتابخانه‌ای- اسنادی و مراجعه به نظریات علمی اقتصاددانان و پژوهشگران توسعه روستایی در کتب، مقالات، رساله‌ها و مراکز اطلاعاتی استفاده شده است. همچنین این پژوهش شامل دو مرحله اجرای پرسشنامه است. در مرحله اول، شاخص‌های توسعه پایدار روستایی، با مطالعه و بررسی شاخص‌های تدوین شده توسط سازمان‌ها، مجامع بین‌المللی و استفاده از مقالات معتبر، استخراج گردید. برای بومی‌سازی این شاخص‌ها به تناسب با مناطق روستایی افغانستان، پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت پنج درجه‌ای به صورت (خیلی کم = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴ و خیلی زیاد = ۵) طراحی گردید و لیست اولیه‌ای از شاخص‌ها توسط ۳۰ نفر کارشناسان و صاحب‌نظران توسعه روستایی کشور افغانستان مورد اجماع قرار گرفت و مهم‌ترین آن‌ها استخراج گردید. برای شناسایی متخصصین و خبرگان، از ترکیب دو روش هدفمند قضاوتی و گلوله

برفی بهره گرفته شده است. در مرحله دوم برای تعیین اولویت و میزان اهمیت این شاخص‌ها از روش تحلیل سلسله مراتبی استفاده گردید. تحلیل سلسله مراتبی یک از جامع‌ترین سیستم‌های طراحی شده برای اتخاذ تصمیمات پیچیده و با معیارهای چندگانه است؛ زیرا این تکنیک امکان در نظر گرفتن معیارهای مختلف کمی و کیفی در مسئله را دارد (Ghodsipour, 2006: p.5). این تحلیل یک ابزار مناسب برای تصمیم‌گیری و پیدا کردن راه‌حل عملی برای مسائل پیچیده است (Soma, 2003: p.13). در نهایت برای تعیین اولویت و میزان اهمیت این عوامل، پرسشنامه مقایسات زوجی توسط ۳۰ نفر از اعضای نمونه تکمیل گردید و با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چوئیس وزن و اهمیت این عوامل مشخص گردید.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است، محیط اقتصادی با ضریب ۰/۳۴ در اولویت نخست عوامل مؤثر بر توسعه روستایی افغانستان، قرار دارد. جایگاه دوم، سوم و چهارم نیز، به ترتیب به محیط نهادی با ضریب اهمیت (۰/۳۴)، محیط اجتماعی (۰/۲۰) و محیط اکولوژیکی (۰/۱۳) اختصاص یافته است. نرخ ناسازگاری مقایسه‌های زوجی انجام شده در این سطح معادل ۰/۰۷ است که بیانگر اعتبار نتایج می‌باشد. نتایج به دست آمده در هر یک از زیرشاخص‌های محیط اقتصادی، نهادی، اجتماعی و اکولوژیکی به شرح زیر است:

۱- محیط اقتصادی: در جدول زیر، میزان اهمیت و اولویت زیر شاخص‌های محیط اقتصادی مشخص شده است. بر اساس این نتایج، در میان زیرشاخص‌های محیط اقتصادی، رشد اقتصادی با وزن (۰/۲۹۵) بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است. شاخص بهره‌وری با ضریب ۰/۱۹۴ بعد از رشد اقتصادی در رتبه دوم و شاخص اشتغال و درآمد با ضریب ۰/۱۵۹ در جایگاه سوم قرار گرفته است. صادرات و واردات (۰/۰۹۳)، الگوی تولید و مصرف (۰/۰۸۸)، شاخص مالی (۰/۰۸۷) و حمل‌ونقل (۰/۰۸۳) به ترتیب در جایگاه چهارم تا هفتم شاخص‌های محیط اقتصادی قرار گرفته‌اند. نرخ ناسازگاری مقایسه‌های زوجی انجام شده مرتبط با زیرشاخص‌های محیط اقتصادی معادل ۰/۰۶ بوده است که حاکی از اعتبار نتایج این بخش است. ترتیب و اولویت زیر شاخص‌های مربوط به هر گروه در جدول زیر مشخص شده است.

جدول (۱): اولویت زیرشاخص‌های محیط اقتصادی

ابعاد	وزن ابعاد	زیرشاخص‌ها	وزن	نرخ ناسازگاری زیرشاخص‌ها ۱	نرخ ناسازگاری محیط اقتصادی ۲
رشد اقتصادی	۰.۲۹۵	سرانه پایین تولید محصولات کشاورزی	۰.۳۱۹	۰.۰۷	۰.۰۶
		میزان اندک سرمایه‌گذاری عمومی	۰.۳۱۸		
		پایین بودن سطح متوسط درآمد خانوار	۰.۱۵۸		
		پایین بودن سرانه سطح زیر کشت	۰.۱۲۴		
		درصد (%) اندک سطح زیر کشت آبی	۰.۰۸۰		
بهره‌وری	۰.۱۹۴	بهره‌وری پایین کشاورزی	۰.۷۷۵	۰	۰.۰۶
		عملکرد در هکتار محصولات کشاورزی	۰.۲۲۵		
اشتغال و درآمد	۰.۱۵۹	میزان بار تکفل	۰.۲۹۵	۰.۰۴	۰.۰۶
		کمبود فرصت شغلی کل	۰.۱۶۱		
		نسبت اندک زنان شاغل به مردان شاغل	۰.۱۴۶		
		عدم تنوع معیشتی و راه‌های کسب درآمد	۰.۱۳۳		
		میزان پس‌انداز سرانه	۰.۱۳۰		
		میزان پایین ثبات شغلی	۰.۰۹۰		
		میزان پایین رضایت از درآمد	۰.۰۴۴		
صادرات و واردات	۰.۰۹۳	میزان محصولات مصرفی بومی (محلی)	-	-	-
الگوی تولید و مصرف	۰.۰۸۸	نسبت استفاده از نهاده‌های تولید بومی	۰.۷۰۹	۰	۰.۰۶
		مصرف آب سالانه در بخش‌ها (کشاورزی-صنعتی-خانگی به تفکیک هر بخش)	۰.۲۹۱		
مالی	۰.۰۸۷	نرخ بالای سود و شرایط سخت تضمین	۰.۶۸۴	۰	۰.۰۶
		عدم دسترسی به منابع مالی محدود بودن آن	۰.۳۵۲		
حمل و نقل	۰.۰۸۳	میزان دسترسی به وسایل نقلیه عمومی	۰.۷۰۴	۰.۰۱	۰.۰۶
		امنیت وسایل نقلیه عمومی به‌خصوصی (تصادفات)	۰.۱۹۱		
		میزان حجم بارهای جابجا شده	۰.۱۰۶		

منبع: محاسبات پژوهش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

۱- نرخ ناسازگاری حاصل از مقایسه زوجی زیرشاخص‌های مربوط به بعد رشد اقتصادی می‌باشد.

۲- نرخ ناسازگاری حاصل از مقایسه بین ابعاد محیط اقتصادی می‌باشد.

۲- محیط نهادی: بر اساس نتایج حاصل از مقایسه زوجی زیرشاخص‌های محیط نهادی در جدول شماره ۲؛ حکمرانی خوب، سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌ها با وزن (۰/۴۶۰) بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است. شاخص سرمایه اجتماعی با ضریب ۰/۳۰۲ بعد از حکمرانی خوب، در رتبه دوم و شاخص‌های سرمایه فرهنگی (۰/۱۳۲) و مدیریت محلی (۰/۱۰۵) به ترتیب در جایگاه سوم و چهارم شاخص‌های محیط نهادی قرار گرفته‌اند. همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، نرخ ناسازگاری مقایسه‌های زوجی انجام شده مرتبط با زیرشاخص‌های محیط نهادی معادل ۰/۰۰۶ بوده است که حاکی از اعتبار بسیار خوب نتایج این بخش است. افزون بر این، نتایج نشان می‌دهد که در رابطه با مؤلفه حکمرانی خوب، شاخص عدم‌حمایت از کارآفرینان بخش‌های تولیدی با ضریب ۰/۳۸۷ در جایگاه نخست قرار دارد. مقایسه زوجی زیرشاخص‌های سرمایه فرهنگی نشان می‌دهد که زیرشاخص عدم آگاهی زنان از حقوق شهروندی با ضریب ۰/۶۸۱ در اولویت نخست قرار دارد. از یک سو، نرخ بالای بی‌سوادی در افغانستان به‌طور کل (۶۷ درصد) و از سوی دیگر، شکاف جنسیتی قابل توجه در آموزش باعث شده است تا نرخ باسوادی در میان زنان بسیار اندک (۲۹ درصد) (UNESCO, 2018) بوده و سبب عدم آگاهی آنان از حقوق اولیه شهروندی‌شان شوند.

جدول (۲): اولویت زیرشاخص‌های محیط نهادی

ابعاد	وزن ابعاد	زیرشاخص‌ها	وزن	نرخ ناسازگاری زیرشاخص‌ها	نرخ ناسازگاری محیط نهادی
حکمرانی خوب، سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌ها	۰.۴۶۰	عدم‌حمایت از کارآفرینان بخش‌های تولیدی	۰.۳۸۷	۰.۱	۰.۰۰۶
		میزان اندک نظارت، پاسخگویی و رسیدگی مراجع	۰.۲۳۶		
		میزان پایین بهره‌مندی افراد مجرب در مدیریت روستا	۰.۱۵۶		
		کمبود روش‌ها و اقدامات بر اساس دانش جدید	۰.۱۳۶		
		جذب اندک مشارکت از طریق پاسخگویی مدیران	۰.۰۸۵		
سرمایه اجتماعی	۰.۳۰۲	نسبت پایین مشارکت مردمی (در طرح‌ها، انتخابات)	-	-	-
سرمایه فرهنگی	۰.۱۳۲	عدم آگاهی زنان از حقوق شهروندی	۰.۶۸۱	۰.۰۰۲	۰.۰۰۶
		دسترسی نامناسب به امکانات فرهنگی	۰.۲۱۶		
		فرهنگ ضعیف کارآفرینی	۰.۱۰۳		
مدیریت محلی	۰.۱۰۵	مدیریت ضعیف و ناکارا	-	-	-

منبع: محاسبات پژوهش

۳- محیط اجتماعی: جدول (۳) نتایج حاصل از مقایسه زوجی زیرشاخص‌های محیط اجتماعی را نشان می‌دهد. بر اساس این نتایج، در میان زیرشاخص‌های محیط اجتماعی، سواد، آموزش و آگاهی با ضریب اهمیت (۰/۳۰۴) بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است. عدالت و مقابله با فقر به‌عنوان دومین گروه محیط اجتماعی با وزن (۰/۱۹۹) می‌باشد. همچنین اولویت سوم محیط اجتماعی بهداشت و حفاظت از سلامت مردم با وزن (۰/۱۵۳) می‌باشد. اولویت سایر گروه‌ها و شاخص‌های مربوط به آنان در جدول زیر مشخص شده است.

جدول (۳): نتایج مقایسه‌های زوجی زیرشاخص‌های محیط اجتماعی

نرخ ناسازگاری محیط اجتماعی	نرخ ناسازگاری زیر شاخص	وزن	زیر شاخص‌ها	وزن ابعاد	ابعاد
۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۳۰۳	کیفیت پائین آموزشی و بازدهی	۰/۳۰۴	سواد، آموزش و افزایش آگاهی
		۰/۲۹۶	نرخ بالای بی‌سوادی		
		۰/۱۸۴	پائین بودن توانایی تحصیل برخی از معلمان		
		۰/۰۸۷	کمبود تجهیزات آموزشی		
		۰/۰۶۶	کمبود آزمایشگاه و تجهیزات مناسب آموزشی		
	۰/۰۵	۰/۰۶۵	فقدان کتابخانه مجهز	۰/۱۹۹	عدالت و مقابله با فقر
			فقر شدید		
			نرخ بالای بیکاری		
	۰/۰۳	۰/۱۲۹	درصد بالای افراد زیر خط فقر مطلق	۰/۱۵۳	بهداشت و حفاظت از سلامت مردم
			نسبت پائین جمعیت برخوردار از بهداشت		
			دسترسی نامناسب به آب آشامیدنی		
			وضعیت نامناسب تغذیه کودکان		
			دسترسی نامناسب به خدمات بهداشتی		
	۰/۰۰۰۲	۰/۰۸۱	میزان بالای سوء تغذیه	۰/۱۱۹	جمعیت و مهاجرت و توسعه پایدار
			نسبت بالای جمعیت مهاجر به کل جمعیت روستا		
			بالا بودن نرخ کل باروری		
	۰/۰۴	۰/۱۱۲	رقم خالص مهاجرت	۰/۱۰۴	امنیت و پایداری اجتماعی
			جنگ و ناامنی		
			ناامنی در مناطق داخلی و جاده‌ها		
	۰	۰/۱۳۲	ناامنی در حریم شخصی	۰/۰۷۶	حمل و نقل و ارتباطات
			کمبود و خرابی راه‌های مواصلاتی		
		۰/۷۸۳	کوهستانی بودن جاده‌های روستایی		
		۰/۲۱۷			

(مسکن)	۰.۰۴۶	میزان بالای آسیب‌های انسانی و اقتصادی ناشی از فجایع طبیعی	-	-
--------	-------	---	---	---

منبع: محاسبات پژوهش

۴. محیط اکولوژیکی: توسعه پایدار می‌تواند به‌عنوان توسعه‌ای تعریف شود که نیازهای زمان حال را بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای برآوردن نیازهای خود برآورده کند (Rieckmann, 2017). اهداف توسعه پایدار شامل پایان دادن به فقر و گرسنگی، دستیابی به امنیت غذایی و بهبود تغذیه و ترویج کشاورزی پایدار، تضمین زندگی سالم و ارتقای رفاه برای همه، تضمین آموزش با کیفیت فراگیر و عدلانه و ارتقای فرصت‌های یادگیری مادام‌العمر برای همه، ایجاد برابری جنسیتی و توانمندسازی همه زنان و دختران، مدیریت پایدار آب، ترویج رشد اقتصادی پایدار، فراگیر و پایدار، اشتغال کامل و مولد، ایجاد زیرساخت‌های انعطاف‌پذیر، ترویج صنعتی شدن فراگیر و پایدار و تقویت نوآوری، احیای مشارکت جهانی، دسترسی به عدالت برای همه و ایجاد نهادهای مؤثر، پاسخگو و فراگیر در همه سطوح و مدیریت پایدار منابع و حفاظت از محیط‌زیست می‌باشد (UNDESA, 2021). می‌توان گفت که یکی از الزامات توسعه پایدار این است که محیط‌زیست و منابع طبیعی به‌عنوان میراث جمعی بشریت، به‌گونه‌ای استفاده و محافظت شود که علاوه بر پاسخگویی به نیازهای نسل حاضر، ظرفیت پاسخ‌دهی به نیازهای نسل‌های آینده را نیز داشته باشد. جدول (۴) نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های محیط اکولوژیکی توسعه پایدار در افغانستان را نشان می‌دهد. بر اساس این نتایج، کشاورزی با ضریب اهمیت (۰/۴۰۶) بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است و در اولویت نخست قرار گرفته است. شاخص اقدامات مربوط به زباله‌ها و فاضلاب با ضریب ۲۰٪ بعد از کشاورزی در رتبه دوم و شاخص‌های منابع طبیعی با ضریب اهمیت (۰/۱۴۹)، حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب و آبخیزداری (۰/۱۲۷) و تنوع زیستی (۰/۱۱۷) به ترتیب در جایگاه سوم تا پنجم با نرخ ناسازگاری ۰/۰۰۷ قرار گرفته‌اند. اولویت و میزان اهمیت هر یک از زیرشاخص‌ها در جدول زیر مشخص شده است.

جدول (۴): نتایج مقایسه‌های زوجی زیرشاخص‌های محیط اکولوژیکی

ابعاد	وزن ابعاد	زیرشاخص‌ها	وزن زیرشاخص‌ها	نرخ ناسازگاری محیط‌زیستی	نرخ ناسازگاری زیرشاخص
کشاورزی	۰.۴۰۶	چندپارچه بودن زمین‌های کشاورزی	۰.۷۳۷	۰	۰
		نسبت ضایعات محصولات کشاورزی به تولیدات	۰.۲۶۳		

۰.۰۷	۰	۰.۷۰۵	هزینه جمع‌آوری و دفع زباله	۰.۲۰۰	اقدامات مربوط به زباله‌ها و فاضلاب
		۰.۲۹۵	سرانه دورریز (پسماند) خانگی		
	۰.۰۱	۰.۶۱۴	بهره‌برداری بالا از جنگل‌ها و قطع درختان	۰.۱۴۹	منابع طبیعی
		۰.۲۷۶	سرانه بالای مصرف آب خانگی		
		۰.۱۱۰	فرسایش خاک		
	۰.۰۷	۰.۵۴۸	نسبت بالای اتلاف آب در آبیاری	۰.۱۲۷	حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب و آبریزی
		۰.۳۲۸	برداشت بی‌رویه سالانه از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی		
		۰.۱۲۴	کاهش سالانه سطح آب‌های زیرزمینی		
	-	-	نسبت گونه‌های (موجودات حیه) در معرض خطر به کل گونه‌های منطقه	۰.۱۱۷	تنوع زیستی

منبع: محاسبات پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

افغانستان، از ابعاد مختلف دارای ظرفیت‌ها و امکانات بالقوه زیادی برای دستیابی به رشد و توسعه پایدار در آینده است. با توجه به اینکه ۷۰ درصد جمعیت کشور افغانستان در روستاها سکونت دارند، یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای تحقق توسعه پایدار در کشور افغانستان توجه به توسعه روستاها می‌باشد که بیشتر مردم افغانستان را در بر گرفته است. به عبارتی می‌توان اذعان داشت توسعه پایدار در افغانستان تابعی از توسعه روستاها است. توسعه روستایی در افغانستان با چالش‌ها و موانعی مانند فقر، ناامنی، پائین بودن بهره‌وری، بیکاری، نرخ بالای رشد جمعیت، ضعف در آموزش مواجه است. در این راستا، دسترسی همگانی به عوامل تولیدی اولیه و امکانات اجتماعی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های مناطق روستایی کشور، بسیار حیاتی می‌باشد؛ بنابراین نخستین گام در مسیر توسعه پایدار در افغانستان، فراهم نمودن بستر مناسب در راستای نیل به توسعه روستایی می‌باشد. این بستر شامل تحول در ابعاد مختلف اقتصادی، نهادی، اجتماعی و محیط‌زیستی است. در ادامه اولویت و میزان اهمیت عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی افغانستان و پیشنهادهای سیاسی به صورت اجمالی ارائه می‌شود:

اولین و مهم‌ترین اولویت تحقق توسعه پایدار روستایی، تحول در ساختار اقتصادی کشور افغانستان می‌باشد به گونه‌ای که باعث ایجاد رشد اقتصادی بالا، افزایش بهره‌وری و اشتغال و درآمد شود. بر اساس گزارش بانک جهانی، افغانستان در ردیف کشورهای کمتر توسعه‌یافته قرار دارد و جز اقتصادهای کم‌درآمد جهان بر اساس درآمد ناخالص ملی سرانه (کمتر از ۱۰۳۵ دلار) می‌باشد (UNDESA, 2021). در ساختار اقتصادی نواحی روستایی کشورهای مختلف از جمله افغانستان، کشاورزی محور اساسی تأمین معیشت به

شمار می‌آید و در اغلب برنامه‌های توسعه نیز کشاورزی مهم‌ترین و تنها رکن اقتصادی روستاها است؛ بنابراین استفاده از پتانسیل کشاورزی برای بهبود بهره‌وری نیروی کار، تأمین امنیت غذایی، ایجاد اشتغال و افزایش درآمد مؤثر است (Bolton, 2019)؛ اما از آنجا که فعالیت‌های کشاورزی در اکثر مناطق روستایی افغانستان به صورت قدیمی و سنتی می‌باشد، سطح تولید محصولات کشاورزی نسبت به سایر کشورهای جهان بسیار پایین است. الگوی تولید فعلی این کشور در بخش کشاورزی، ظرفیت ایجاد رشد اقتصادی لازم برای دستیابی به توسعه پایدار را دارا نبوده و نیازمند بازنگری اساسی در راهکارهای اتخاذ شده است. با توجه به اهمیت بالای بخش کشاورزی در اقتصاد افغانستان، به منظور افزایش بهره‌وری، اشتغال و درآمد در این بخش توجه به مواردی همچون؛ ایجاد تنوع در محصولات کشاورزی، استفاده از فناوری‌های پیشرفته آبیاری، تجاری‌سازی تولید محصولات دامی، باغی، سرمایه‌گذاری در جاده‌های روستایی، حمایت مالی و فنی از کشاورزان، افزایش آگاهی و آموزش کشاورزان از روش‌های نوین تولید، فراهم نمودن زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، پیوند دادن کشاورزان به بازارها و غیره توصیه می‌گردد.

دومین اولویت توسعه روستایی به محیط نهادی اختصاص دارد. بر اساس یافته‌های پژوهش، مهم‌ترین بعد محیط نهادی، حکمرانی خوب می‌باشد. بر این اساس، طبق آمار بانک جهانی، افغانستان از جمله ده کشوری است که بدترین وضعیت را از نظر شاخص حکمرانی ۱ و همچنین زیرشاخص‌های اصلی آن (حق اظهار نظر و پاسخگویی^۲، ثبات سیاسی و نبود خشونت و تروریسم^۳، اثرگذاری دولت^۴، کیفیت مقررات^۵، حاکمیت قانون^۶، کنترل فساد^۷) در سال ۲۰۲۰ داشته‌اند (Worldbank, 2020). حکمرانی خوب نقش مؤثری در توسعه روستایی افغانستان دارد و می‌تواند زمینه توسعه پایدار را در افغانستان فراهم سازد. با این حال، علی‌رغم این که افغانستان از جمله پنج کشوری بوده که طی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۰ بالاترین میانگین نرخ رشد مرکب سالانه (۲/۳۳ درصد) را در شاخص حکمرانی تجربه کرده است؛ اما عملکرد بسیار ضعیف این کشور در زیرشاخص‌های مهمی چون «ثبات سیاسی و نبود خشونت و تروریسم»، «حاکمیت قانون» و «کنترل فساد» (WorldBank, 2020)، باعث شده است تا تحولی در وضعیت توسعه‌ای

1. Worldwide Governance Indicators (WGI)

2. Voice and Accountability

3. Political Stability and Absence of Violence/Terrorism

4. Government Effectiveness

5. Regulatory Quality

6. Rule of Law

7. Control of Corruption

کشور به‌طور کل و توسعه روستایی به‌طور خاص، نمایان نگردد. با توجه به اهمیت بالای بخش نهادی در مسیر تحقق توسعه، حمایت از کارآفرینان تولیدی با فراهم نمودن تسهیلات و زیرساخت‌ها، افزایش نظارت و رسیدگی به مشکلات روستائیان، به‌کارگیری افراد متخصص و کارآموده در مدیریت روستا، استفاده از روش‌های نوین و طرح‌ها در مدیریت روستا، افزایش اعتبارات برای فعالیت روستائیان، مشارکت دادن افراد و روستائیان در امور و فعالیت‌ها، افزایش آگاهی افراد بخصوص زنان، اصلاح نگرش، ارزش‌ها و باورهای افراد سازگار با توسعه، مجهز نمودن روستاها به امکانات موردنیاز و ضروری، حمایت از فعالیت‌های تولیدی روستائیان و غیره توصیه می‌گردد.

محیط اجتماعی به‌عنوان سومین اولویت توسعه روستایی افغانستان می‌باشد. از بین ابعاد این محیط، سواد آموزش به‌عنوان مهم‌ترین بعد مشخص شده است و در جایگاه نخست قرار گرفته است. در واقع آموزش ابزاری قدرتمند برای پرورش و تربیت نیروی کار ماهر می‌شود که از طریق افزایش مهارت، توانمندی، افزایش آگاهی و دانش، ایجاد بازدهی مثبت نیروی کار، ایجاد خلاقیت و نوآوری و غیره می‌تواند در روند توسعه کشور مفید باشد. از چالش‌های مهم کشورهای در حال توسعه کمبود نیروی متخصص و ماهر همگام با دانش روز می‌باشد که کشور افغانستان نیز از این قاعده مستثنی نیست. با توجه به نرخ بالای بی‌سوادی در افغانستان سرمایه‌گذاری دولت در جهت فراهم نمودن فرصت‌های مناسب آموزش عمومی و افزایش مهارت و آگاهی مردم ضروری به نظر می‌رسد. همچنین باید خاطر نشان کرد هدف اصلی توسعه روستایی مبارزه با فقر می‌باشد چالشی که بیشتر مردم کشور افغانستان با آن مواجه می‌باشند از این‌رو مبارزه با فقر و کاهش بیکاری از طریق ایجاد زیرساخت‌های اساسی در جهت رفع این موانع و همچنین جلوگیری از مهاجرت مؤثر است.

در این راستا مواردی همچون؛ افزایش بودجه و اعتبارات نظام آموزشی، آموزش رایگان، حمایت و تسهیلات مالی معلمان و اساتید، افزایش زیرساخت‌های فیزیکی (مدرسه، کتب، کتابخانه، آزمایشگاه و غیره)، افزایش دوره‌های یادگیری نوین برای معلمان، برابری جنسیتی در آموزش، اصلاح کیفیت آموزشی و برنامه‌ریزی درسی، افزایش کیفیت محتوای درسی، ایجاد انگیزه و علاقه در قشرهای مختلف افراد برای بالا بردن سطح یادگیری و آموزش، افزایش مهارت معلمان و اساتید همگام با دانش روز، افزایش جذب فارغ‌تحصیلان دانشگاه، ایجاد هویت شغلی مستقل برای معلمان، اطمینان از عدم تبعیض (قومی، جنسی، حزبی، مذهبی، منطقه و...) و بین شاگردان، معلمان، مدیران و کارمندان، تدوین چارچوب و ابزارهای سنجش و ارزیابی دانش و یادگیری در دانش‌آموزان و رفع نواقص آن‌ها، دسترسی به فناوری اطلاعات و

ارتباطات در مدارس، تخصیص عادلانه‌ی منابع میان مکتب‌ها و مراکز یادگیری منتفع و محروم از نگاه اجتماعی، اقتصادی، سرمایه‌گذاری در تأمین آب سالم و خدمات بهداشتی، ایجاد سیستم‌های بهداشتی مقاوم، ایجاد فرصت‌های شغلی به‌منظور کاهش بیکاری، حمایت و تسهیلات دولتی رایگان برای فقرا، برابری بین اقوام، برقراری امنیت، سرمایه‌گذاری بیشتر به‌منظور تعمیر جاده‌های روستایی، ایجاد برنامه‌های آموزشی و اجرای روش‌های تنظیم خانواده به‌منظور کنترل جمعیت توصیه می‌شود.

محیط‌زیست به‌عنوان اولویت چهارم نسبت به دیگر محیط‌های مذکور در توسعه روستایی قرار دارد. براین اساس، کشاورزی به‌عنوان مهم‌ترین اولویت محیط‌زیست از نظر کارشناسان و متخصصین شناخته شده می‌باشد؛ اما متأسفانه در حال حاضر افغانستان از نظر شاخص‌های پایداری و حفاظت از محیط‌زیست، در جایگاه مناسبی در جهان قرار ندارد. آمارهای پنجمین گزارش سالانه ملی اداره حفاظت از محیط‌زیست افغانستان نشان می‌دهد که تنوع زیستی و بسیاری از منابع طبیعی و پوشش‌های گیاهی کشور، به دلیل استفاده نامناسب و بی‌رویه، در شرف نابودی هستند و آگاهی‌های لازم پیرامون اهمیت حیاتی این موارد و خسارت‌های بی‌توجهی به آن‌ها، در سطح بسیار پایینی قرار دارد (NEPA, 2013:7). با توجه به اینکه در افغانستان نیز همانند دیگر کشورهای در حال توسعه، کشاورزی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی است که درصد چشمگیری از تولید و اشتغال را در بر می‌گیرد؛ اما در افغانستان اهمیت بخش کشاورزی از منظر اکولوژیکی و نقش آن در توسعه پایدار، همواره مورد بی‌توجهی واقع شده است؛ زیرا استفاده بیش‌ازحد از سم‌ها و کودهای شیمیایی و به‌کارگیری بی‌رویه نهاده‌های تولید به‌منظور افزایش عملکرد طی دو دهه اخیر، باعث تخریب محیط‌زیست گردیده است و اهمیت توجه به پایداری نظام کشاورزی و استمرار تولید همراه با حفظ منابع طبیعی را دوچندان کرده است؛ بنابراین، از آنجا که کشاورزی پایدار می‌تواند نقش مهمی در حفظ منابع طبیعی، تنوع زیستی، تضمین سلامت محیط‌زیست و در نتیجه دستیابی به توسعه پایدار داشته باشد؛ باید اقدامات اساسی و برنامه‌های ترویجی گسترده‌ای جهت حرکت به سمت کشاورزی پایدار در دستور کار قرار گیرد. عملی کردن تمامی قوانین اداری محافظت از محیط‌زیست، جلوگیری از قطع درختان، آموزش روش‌های نوین کشاورزی و استفاده تکنولوژی جدید به‌منظور کاهش ضایعات تولید و جلوگیری از اتلاف آب در کشاورزی، تقویت سازمان‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست، تقویت روحیه همکاری و فرهنگ محافظت از محیط‌زیست، تدوین قوانین و مقررات در بخش کشاورزی به‌منظور کاهش تولید محصولات آبربر به‌منظور حفاظت از آب‌های زیرزمینی، جهت حفاظت از محیط و مدیریت پایدار محیط‌زیست توصیه می‌گردد. در مجموع نتایج پژوهش نشان می‌دهد که توسعه روستایی

پایدار در افغانستان، نیازمند تغییر الگوی تولید و اصلاح نهادهای اجتماعی و فرهنگی که مهم‌ترین آن‌ها، شیوه حکمرانی، متغیرهای اجتماعی و محیط‌زیست می‌باشد. این تغییر، امری زمان‌بر بوده و بدون همکاری مؤثر مردم امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین دولت باید با خلق فرصت‌های برابر اجتماعی و اقتصادی و مشارکت دادن فراگیر روستائینان در تصمیم‌گیری‌های محلی، زمینه را برای پیاده‌سازی و موفقیت برنامه‌های توسعه فراهم سازد. در این زمینه، دولت می‌تواند با اعمال سیاست‌های عمومی (از جمله تأمین آموزش همگانی و تسهیلات بهداشتی و درمانی لازم و مبارزه با فقر) به خلق فرصت‌های اجتماعی برابر کمک نموده و فرایند رشد و توسعه روستاهای کشور را سرعت بخشد.

References

Azkiya, M. (2012). *An introduction to the sociology of rural development*, Tehran: Information Publications. (In Persian).

Azimi, H. (2017). *Iran's economy today development based on culture and civilization education*, Second Edition, Tehran: Ney, 179,209.

Bolton, L. (2019). *Agriculture in Afghanistan—economic sustainability and sub-sector viability*.

Fathi, S., & Motlagh, M. (2010). Theoretical approach to the rural sustainable development according to information and communication technology (ICT), *Quarterly Journal of Human Geography*, 2(2), 47. magiran.com/p874866. (In Persian).

Ghaderi Siah Bidi, E. (2014). *Investigating the effects of improvement on poverty reduction in Iran*. Master Thesis, Razi University. (In Persian).

Gharjestani., M. T. (2011). *The Role of Rural Development in Afghanistan's Economy*, Kabul: Farhang, pp. 123, 221, 223.

Ghodsipour, S. H. (2006). *AHP hierarchical analysis process*, Tehran: Amir Kabir University of Technology, p: 9. (In Persian).

Heydari, M.A. (2016). *Essential Knowledge for the Integrators of Peasant Society, Kabul: Saadat Industrial Printing House*, pp: 54, 108, 109, 194. (In Persian).

Hossemi, A. (2017). *Strategic Planning for Rural Development in Afghanistan (with Emphasis on Central Areas)*, Master Thesis, Al-Mustafa International University. (In Persian).

Imai, K. S., Gaiha, R., & Garbero, A. (2017). Poverty reduction during the rural–urban transformation: Rural development is still more important than urbanisation. *Journal of Policy Modeling*, 39(6), 963-982.

“L. o Izabela; Ahmed, Mansur; Kar, Anuja. (2018). Jobs from Agriculture in Afghanistan. *International Development in Focus*; Washington, DC: World Bank. © World Bank.

Majidi. H. (2018). Year of Education Support and Education Challenges, *Mandegar Newspaper*. 2670, 2.

Mansour, A. (2013). Obstacles to Political Development in Afghanistan: With emphasis on social and cultural factors. Published Year: 2013.

Mohammadi, A. (2019). *Education of Afghanistan; Challenges and solutions. Reforms in the education sector*, Center for Strategic and Regional Studies. (In Persian).

Mojtahidi, A., & Hassanzadeh., A. (2001). *Monitoring and evaluation of integrated rural development plans: A case study of Hablehroud catchment area*. *Agricultural Economics and Development*, 3 (9), 45-74. (In Persian).

Nazeri, D. (2016). *Rural Development: Challenges and Solutions*. Newspaper: Information of the day. (In Persian).

Nishida, Keigo. (2016). *Rural-urban interdependence, structural change*, and development *Economics Letters*: 83-86.

North, Douglas C. (1990). *Institutions, institutional changes and economic performance* (2006). Translator: Mohammad Reza Moeini, second edition. Tehran: Country Plan and Budget Organization. (In Persian).

NSIA. (2018). *Afghanistan Statistical Yearbook 2018*.

NSIA. (2020). *Afghanistan Statistical Yearbook 2020*.

OECD (2016), *A New Rural Development Paradigm for the 21st Century: A Toolkit for Developing Countries*, Development Centre Studies, OECD Publishing, Paris.

Productive Afghanistan Strategy -Dari version. (2019). Ministry of Economy, Afghanistan Commercialization, industrialization.

Rieckmann, M. (2017). Education for sustainable development goals: Learning objectives. *UNESCO publishing*.

Razavizade, S.N. (2015). Designing a rural development process monitoring system. Tehran: Ministry of Jihad Agriculture, Planning Research Institute, Agricultural Economics and Rural Development, pp. 1-5. (In Persian).

Rezvani, M. R. (2004). *An introduction to rural development planning in iran*. First Edition, Tehran: ghoomes Publication. (In Persian).

Sokh owizz, M.E. (2015). Institutional perspective of urban and regional economics—selected areas of empirical application. *Journal of Economics & Management*, 19, 45-62.

Soma, k. (2003). How to involve stakeholders in fisheries management, a country case study in Trinidad and Tobago. *Marine policy*, 27(1), 47-58.

Stanekzai, Mohammad Nasser. (1392). Challenges in the major administrative parts of Afghanistan. Kabul: Saeed.16.

UNESCO. (2018). <http://uis.unesco.org>

WCED. (1987). *Our Common Future* (Oxford Paperbacks). 1st Edition, by World Commission On Environment and Development.

World Bank (1975b). *Rural development: sector policy paper*. World Bank, Washington, DC Google Scholar.

